

DE SCHEEPSARTS F.A. COOK EN DE ZUIDPOOLEXPEDITIE VAN DE "BELGICA" (1897-1899)

Dr. Med. Paul A. JANSSENS
met inleiding door Walter VAN GLABBEEK

Inleiding

Op 16 augustus 1897 vertrekt de expeditie in Antwerpen. Het is ook in deze stad dat op 7 november 1899 na een afwezigheid van bijna zevenentwintig maanden wordt teruggekeerd.

Deze Belgische Zuidpoolexpeditie van het einde van de negentiende eeuw is om verschillende redenen buitengewoon belangrijk te noemen. Onder de leiding van Commandant Adrien de Gerlache de Goméry wordt niet alleen de eerste overwintering tot een goed einde gebracht maar bovendien wordt hiermee de eerste wetenschappelijke expeditie in dit werelddeel gerealiseerd.

Naast deze beide uitzonderlijke prestaties dient eveneens nadrukkelijk gewezen te worden op de dapperheid en de inzet van de familie de Gerlache de Goméry. Bekeken vanuit een historisch perspectief menen wij dat zij een unieke bijdrage leverde op het gebied van de geografische en tevens wetenschappelijke ontdekkingen. Na Adrien de Gerlache, leider van de eerste expeditie in 1897 is het zijn zoon, Gaston die in 1957 op zijn beurt een zuidpoolexpeditie leidt. In 1977 vergezelt de kleinzoon, Jean-Louis, – zij het slechts gedeeltelijk – de Noord West Canadese overtocht aan boord van de «WILLIWAW» onder bevel van Willy de Roos.

Ook de opmerkelijke deskundigheid waarmee drie leden van de staf ieder afzonderlijk verslag geven van deze eerste Belgische Zuidpoolreis dient in dit verband alleszins vermeld te worden. Deze reisverslagen zijn: «Through the First Antarctic Night» van F.A. Cook (1900), «Quinze mois dans l'Antarctique» door A. de Gerlache de Goméry (1902) en «Au Pays des Manchots» door Georges Lecointe (1904).

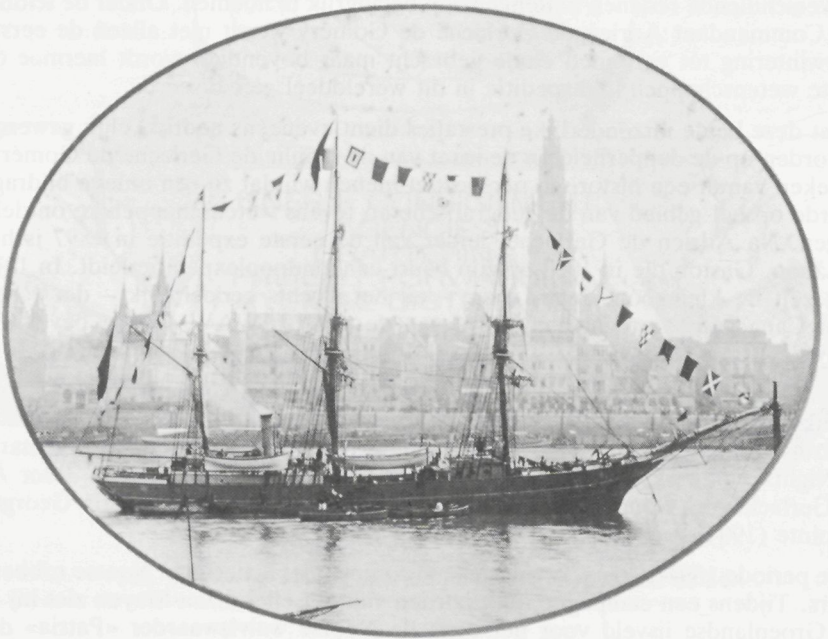
In de periode 1894-1895 is de Gerlache in contact met Schotse en Noorse robbenjagers. Tijdens een campagne ten noorden van het eiland Jan-Mayen ziet hij in het Groenlandse ijsveld voor het eerst de Noorse walviswaarder «Patria» die weldra de «Belgica» zal worden. Dit houten schip, gebouwd in 1884 is speciaal uitgerust voor navigatie in de poolzeeën. Het is getuigd als driemastbark, 30 meter lang, 6,5 meter breed en meet 244 ton. Onder de aangepaste toebehoren zijn onder andere te vernoemen:

inhouten overeenkomstig een drievoudige tonnemaat, versterking van de delen van de romp die vooral blootgesteld zijn aan de schuring van het ijs, versterkte voorstevens, een verstelbare stalen schroef en een roer met een specifiek aangepaste stevigheid.

De «Belgica» is uitgerust met een vijfendertig nominale paardekracht stoommachine met dubbele expansie. Onder volle stoom haalt het schip een snelheid van zeven knopen; de gemiddelde snelheid bedraagt 4 mijl per uur. Ondanks het feit dat rekening moet gehouden worden met een enorm kolenverbruik (achttien-

honderd kilogram per dag) blijkt het toch mogelijk te zijn om een snelheid van 3 mijl per uur te bereiken. De «Belgica» voert gedurende de ganse duur van de reis bovenaan de mast de wimpel van de «Yacht Club d'Anvers» (later de «Koninklijke Belgische Yacht Club»).

Het schip is eveneens speciaal uitgerust voor wetenschappelijk onderzoek in de poolgebieden. Deze wetenschappelijke uitrusting betreft onder meer: een zoetwater distilleerder, een krachtige lier voor het ophalen van het sleepnet, een machine voor het oprollen van de sleepkabel en een sondeermachine. Verder zijn er ook nog de laboratoria, de wetenschappelijke bibliotheek, de precisie-instrumenten: microscopen, thermometers, barometers, hygrometers. Tenslotte zijn er ook nog het wetenschappelijk onderzoeksmateriaal bestemd voor de navigatie, de hydrografie, de visvangst, enz. Verder zijn er eveneens tal van ijszagen en springstoffen aan boord, bestemd voor het oplazen van ijsblokken (springstof met bickford-wiek ontsteking en kwikfulminaat).

Het expeditieschip «Belgica» vóór het vertrek te Antwerpen, 1897.
A.S.88.78.6.4. - Antwerpen, Nationaal Scheepvaartmuseum.

negentien personen, marine-officieren, wetenschappers en matrozen, nemen deel aan het Belgica-epos. De staf bestaat uit: Adrien de Gerlache de Goméry, geboren in Hasselt op 2 augustus 1866, kapitein van de «Belgica» en commandant van de expeditie; Georges Lecoq, geboren in Antwerpen op 29 april 1869, tweede commandant van de expeditie en eerste officier van de «Belgica»; Henryk Arctowski, geboren in Warschau (Polen) op 15 juli 1871, geoloog, oceanograaf en meteoroloog; Frederick Albert Cook, geboren in Catskill Mountains (U.S.A.) op 10 juni 1865, geneesheer en fotograaf; Emile Danco, geboren in Mechelen op 29 november 1869 natuurkundige observaties; Emile G. Racowitza, geboren in Jassy (Roemenië) op 15 november 1868, zoöloog en botanicus;

Roald Amundsen, geboren in Borje (Noorwegen) op 16 juli 1872; tweede luitenant; Jules Melaerts, geboren in Brussel op 21 juni 1876, derde luitenant; Antoine Dobrowolski, geboren in Dworchowitze (Polen) op 6 juni 1872, meteoroloog; Henri Somers, geboren in Rijsel op 21 februari 1863, eerste mecanicien en Max Van Rysselberghe, geboren in Elsene op 19 december 1878, tweede mecanicien.

Na een noodzakelijke verwijdering van enkele bemaningsleden tengevolge van een insubordinatie-incident is de bemanning bij het vertrek in Punta Arenas als volgt samengesteld:

Louis Michotte, geboren in Brussel op 6 november 1868, steward; Adam Tollefsen, geboren in Hakestad (Noorwegen) op 3 maart 1866, matroos; Ludwig Hjalmar Johanson, geboren in Moss (Noorwegen) op 25 februari 1872, matroos; Engelbert Knudsen, geboren in Porsgrund (Noorwegen) op 16 februari 1876, matroos; Gustave Gaston Dufour, geboren in Mons op 12 december 1876, matroos; Jan Van Mirlo, geboren in Antwerpen op 12 juli 1877, matroos; August Wiencke, geboren in Christiania (Noorwegen) op 22 augustus 1877, matroos; Johan Koren, geboren in Frederiksstad (Noorwegen) op 4 oktober 1879, matroos.

De «Belgica» is maar nauwelijks in de Noordzee of de machine raakt reeds defekt. De herstellingen gebeuren in Oostende. Op 23 augustus 1897 wordt van hieruit koers gezet naar Madeira waar op 11 september in de haven Funchal wordt binnengelopen. De reis wordt verdergezet en op 22 oktober wordt aangelegd in Rio de Janeiro waar Dr. F.A. Cook aan boord komt. Hier vertrekt de «Belgica» op 30 oktober. Van 11 tot 14 november ligt het schip in Montevideo. Op 29 november wordt de zeeëngte van Maghelaan overgestoken waarna men op 1 december 1897 aanlegt in Punta Arenas. Het is hier dat vier bemanningsleden ontslagen worden omwille van de eerder reeds vermelde insubordinatie. Na het laden van de nodige vleesvoorraden vaart de «Belgica» uit op 14 december, richting Vuurland. Het oversteken van verschillende kanalen blijkt een moeilijke en gevaarlijke navigatie te zijn. Op 21 december bereikt men het schiereiland Ushuwaia. Na het bunkeren van een nieuwe kolenvoorraad wordt de reis verder gezet. Op 1 januari 1898 loopt de Belgica vast op een rif. Het schip wordt slechts moeizaam lichter gemaakt en gered na zware inspanningen. Op 14 januari passeert men Stateneiland en de «Belgica» zet koers naar het Zuiden. Op 22 januari wordt Wiencke slachtoffer van een tragisch ongeluk. De onfortuinlijke matroos wordt gegrepen door een enorme golf en slaat overboord. De dappere reddingspoging van Lecointe mag niet baten, Wiencke verdwijnt voor altijd. Op 23 januari wordt de baai van Hughes overgestoken en aan boord beginnen de voorbereidselen voor een eerste aanleg in het Zuidpoolgebied.

Op 4 maart 1898 wordt de «Belgica» door het ijs gegrepen (71°22 zuiderbreedte en 84°55 westerlengte). De poolnacht begint op 17 mei 1898 en op 5 juni overlijdt Emile Danco. Op 24 juli komt de zon weer op.

De koersafdrijving in het ijs situeert zich op ongeveer 300 mijl ten zuiden van de poolcirkel en op ongeveer 1100 mijl van de Zuidpool. Vanaf 7 januari worden de werkzaamheden voor de bevrijding van het schip uit de greep van het ijs aangevat. Gedurende meer dan een maand wordt de ijsmassa met man en macht bestreden met houwelen, ijszagen en springstoffen. Op 14 februari 1899 wordt met bovenmenselijke inspanning het manoeuvreren voor de bevrijding van het schip ingezet en op 13 maart is tenslotte de hachelijke situatie voorbij. (70°45 zuid en 102°15 west).

Het wetenschappelijk onderzoek was één van de belangrijkste doeleinden van de expeditie. Na de terugkeer in Antwerpen in 1899, wordt bij Koninklijk Besluit de «Belgica Commissie» opgericht. Het is de opdracht van deze commissie om zowel de gepubliceerde memoires als het meegebrachte wetenschappelijk materiaal te onderzoeken en hiervan een studierapport voor te leggen aan de regering. Voor het bestuderen van het meegebrachte wetenschappelijk materiaal kan de commissie een beroep doen op de medewerking van achtenzeventig gespecialiseerde Belgische en buitenlandse wetenschappers. De lijst van wetenschappelijke rapporten, gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de commissie bestaat uit tien boekdelen: I Relas van de reis en overzicht van de resultaten. Hydrografische observaties en zeevaartkunde. Het gebruik van explosieven tegen pakijs; II Astronomie en «physique du globe»; III en IV Meteorologie; V Oceanografie en geologie; VI Plantkunde; VII, VIII en IX Zoölogie en X Anthropologie, waaronder het medisch rapport van F.A. Cook.

Het laatste boekdeel (X) is echter nooit gepubliceerd geworden en het is ons niet bekend of de notities van Dr. F.A. Cook teruggevonden zijn. Al zijn fotografisch materiaal bevindt zich in Cambridge in het SCOTT POLAR RESEARCH INSTITUTE.

Wij danken de heer Alex De Vos, conservator van het Nationaal Scheepvaartmuseum van Antwerpen, voor de zeer waardevolle hulp en raadgevingen die wij mochten ondervinden tijdens onze opzoekingen. Zo ook danken wij de dames F. Brugmans en H. Daenens voor de daadwerkelijke hulp die wij kregen tijdens de uitvoering van dit werk.

Walter VAN GLABBEK.

Niet alleen Columbus heeft ons een beroemd «EI» nagelaten. Hetzelfde kan gezegd worden van D. MOUNTFIELD¹ wanneer hij in 1974 de volgende uitspraak doet in verband met de «Belgica-expeditie»:

«De Gerlache and his fellows were not prepared for a winter in the Antarctic and they had an exceedingly unpleasant time».

Deze gewaagde ontdekkingstocht situeert zich in een algehele sfeer die kenmerkend is voor het einde van het Victoriaanse tijdperk. De Belgische Staat heeft zojuist zijn vijftigjarig onafhankelijk bestaan herdacht en het fiere patriotisme wordt zichtbaar bevestigd in de constructie van talrijke monumentale neo-klasieke bouwwerken. De eerste spoorweg betekent een belangrijke verkorting van de reistijden tussen de diverse steden. De stoommachine is nu volledig operationeel en wordt een bij uitstek functioneel werktuig. De fabricage van spoorstaven en locomotieven brengt de staalnijverheid, gevoed met de kolen aanwezig in de Belgische ondergrond, tot volle ontwikkeling. Kongo wordt op 29 mei 1885 een onafhankelijke staat onder het soevereine gezag van Koning Leopold II. Ondanks het feit dat de daar in de ondergrond aanwezige mineralen op dat moment nog niet ontdekt zijn, betekent de rubber-winning reeds een niet te versmaden rijkdom. Aan de Gentse Universiteit ontdekt Kékulé de hexagonale structuur van benzeen. Hierdoor wordt een snelle evolutie in de organische scheikunde op gang gebracht. Sinds de ontdekking in 1894 door Yersin van de pestbaciël is de bedreiging die voordien uitging van deze ziekte minder groot. Via de symbiose tussen mens, zwarte rat en vlo, kent men het verspreidingssysteem van de ziekte.

Portret A. de Gerlache de Gomery.

A.S.88.78.6.12. - Antwerpen, Nationaal Scheepvaartmuseum.

De Zuidpool expeditie van de «Belgica» beoogt op generlei wijze een territoriale expansie. Het is in eerste instantie een persoonlijke uitdaging die weliswaar

¹ MOUNTFIELD, D. (1974). *A history of Polar Exploration*. London, 208 p.

aangeboden wordt onder een wetenschappelijke dekmantel zijnde: de studie van het klimaat, de biologie, het aardmagnetisme en het in kaart brengen van de onderzochte sector van het Zuidpoolgebied. Moeten wij ons bij dit alles nog verbazen over het feit dat Koning Leopold II geen audiëntie verleent aan Adrien de Gerlache de Goméry? Op dit ogenblik is de Koning meer geïnteresseerd in de zekere rijkdommen afkomstig uit zijn kolonie dan in een expeditie naar verre, onbekende, moeilijk bereikbare en wellicht niet te ontginnen poolgebieden². Voor wat betreft België kan men gans deze periode bestempelen als een uitgangspunt voor een «Guinness Book of Records». Ook vandaag echter, bijna een eeuw later, blijken historische overzichten weinig belang te hechten aan het Belgica-gebeuren. In het beste geval wordt deze ontdekkingsstocht terloops als een «fait-divers» opgenomen in de annalen van de glorierijke Zuidpool-race.

Portret Dr. F. Cook.
A.S.88.78.6.11. - Antwerpen, Nationaal Scheepvaartmuseum.

SEAVER³ rept met geen woord noch over de «Belgica» noch over Dr. F.A. Cook. Volgens hem dateert de laatste antarctica-expeditie van 1840. Wij zijn er nochtans van overtuigd dat Dr. E. Wilson die tweemaal Kapitein Scott vergezeld naar de Zuidpool, het werk van Cook gelezen heeft. Op de terugweg van de Zuidpool, die slechts een maand voordien als eerste bereikt werd door Roald Amundsen, zijn de Engelsen van honger en uitputting omgekomen en dit op enige kilometers afstand van een voedseldepot. Het is merkwaardig hoe slechts nog enkel de «groten» zoals Amundsen en Scott vandaag nog genoemd worden. De Gerlache wordt genegeerd en de moedige Lecointe is onbekend gebleven.

² Koning Leopold II zal nochtans de «Belgica» bezoeken op het moment dat wegens defect, kort na het vertrek, vanuit de Noordzee moet teruggekeerd worden voor herstelling in Oostende. Gedurende 24 uur wordt de «Belgica» gekonvooid door het Nederlandse slagschip «Kortenaer» en dit op bevel van Koningin Wilhelmina.

³ SEAVER, G. (1950²: 1933). *Edward Wilson of the Antarctic* (with a memoir of Oriana Wilson - Introduction of Apsley Cherry-Garrard). London, 310 p.

Roald Amundsen, die in feite zijn eerste ervaringen opdeed aan boord van de «Belgica», wordt geroemd als de grote expeditie-chef. Dit terwijl zijn jeugdige leeftijd (25 jaar) en zijn rang van tweede luitenant allicht duidelijk maken dat zijn inbreng op dat moment geen doorslaggevend gewicht in de schaal gelegd heeft⁴. Ook in latere geschriften wordt nergens melding gemaakt van de reeds vermelde geografische kaart. De in het pakijns afgelegde route, hetzij op actieve wijze met behulp van de stoommachine hetzij passief door de drift van het in het ijs gevangen schip, krijgt al evenmin aandacht. HOLT⁴ meent dat verkeerde beslissingen van de Gerlache de oorzaak zijn van de gedwongen overwintering. Bovendien scheelt het maar een haartje of de bemanning wordt een tweede maal blootgesteld aan de beproevingen van de poolnacht en dit terwijl er hooguit nog voor drie maanden proviand aan boord is⁵.

Hoe dan ook, de Belgica-reis kent een goede afloop en levert bovendien een rijke oogst op aan wetenschappelijke gegevens waarbij alleszins moet erkend worden dat het verzamelde onderzoeksmateriaal op het gebied van de biologie, de aardrijkskunde en het aardmagnetisme van het grootste belang zijn. Dit kan niet zonder meer gezegd worden van een aantal eerdere of zelfs latere ondernemingen in het zuidpoolgebied.

Gedurende zijn verblijf in Noorwegen heeft de Gerlache zich samen met Danco nauwgezet voorbereid. Hij kan daarbij gebruik maken van de ervaringen van Fridtjof Nansen⁶. Maar MOUNTFIELD⁷ bekijkt alles vanuit een andere invalshoek. Naar zijn mening bekloegen de wetenschappers aan boord er zich over

⁴ HOLT, K. (1974). *Scott/Amundsen. Wetlauf zum Pol.* Wien, 291 p.

Dit werk geeft een valse voorstelling van de Belgische expeditie en van Amundsen. Holt beweert dat Danco stierf aan scheurbuik terwijl bekend is dat Danco aan een hartkwaal leed zoals reeds was vastgesteld voor het vertrek van de expeditie. In zijn bronnenmateriaal vermeldt deze auteur geen enkel geschrift van enig belang van één der bemanningsleden van de Belgica (de Gerlache, Lecointe, Cook – zie verder). In de Duitse vertaling van Monika Hack lezen we volgende passages:

p. 14. «Dancos Leichnam ist in Segeltuch eingenäht und an den Füßen mit Ballast beschwert. Ein paar Worte werden verlesen, dann schieben Roald und Dr. Cook die Leiche über die Reling.»

p. 12. «Alle an Bord haben Skorbut, auch Roald und der Amerikanische Arzt Frederick Albert Cook. Aber diese beiden sind trotzdem bei Kräften. Sie haben ein Mittel gegen den Tod gefunden: Sie trinken Blut... Die beiden Männer pirschen sich in der Dunkelheit an die Tieren heran, gnadenlos, stechen zu, legen die Lippen an eine offene Wunde und trinken, während die Tierkörper sich noch im Krampf winden.»

Geen enkele van de expeditieleden rapporteert hierover. Maar erger nog is het volgende voorbeeld van Noors chauvinisme:

p. 13. «Da ist Roald Amundsen der eigentliche Leiter an Bord. Aber in einem Punkt ist de Gerlaches Wille unbeugsam: Keiner trinkt Blut! Roalds Wille ist genauso unbeugsam: Alle trinken Blut!»

Wie zou het oordeel gevraagd hebben van een jonge, tweede luitenant, die zijn eerste poolreis maakt en bijgevolg nog geen enkele nuttige ervaring heeft? Amundsen, verveerd en gebruid door sneeuw en zon, met diepe verticale groeven rondom de mond die hem reeds het uitzicht geven van een oude man en dit op slechts 26-jarige leeftijd; hij geeft ons niet de indruk een erg edel man te zijn. De relatie met zijn broer die hem eens het leven gered heeft en zijn opportunistische, plotse ommezwaai waarmee een geplande Noordpoolreis omgezet wordt in een Zuidpoolreis, getuigen dit voldoende. Slechts zijn heldendood bij het ter hulp snellen van Nobile kan hem naar onze mening rehabiliteren.

⁵ *op. cit.*⁴, p. 13: «Adrien de Gerlache hatte das Schiff aus Unwissenheit ins Eis gesteuert. Er kannte die Verhältnisse am Südpolarland nicht.»

⁶ COOK, F.A. (1900). *Through the First Antarctic Night.* 478 p.; p. 43.

⁷ MOUNTFIELD, D., *op. cit.*¹; p. 136: «The geologist on board (Arctowski) was to complain that he was not given enough time for his studies, but the de Gerlache expedition did more work than any of its predecessors, and subsequent events suggested that the scientists were allowed too much time, for in March the «Belgica» was frozen into the ice in the Bellingshausen Sea».

dat er enerzijds te weinig tijd was om de wetenschappelijke stalen te bestuderen terwijl anderzijds hun hiervoor een te grote tijdslimiet werd toegestaan. De gedwongen overwintering is hiervan dan ook het rechtstreekse gevolg.

Eveneens onjuist is de bewering als zou het merendeel van de bemanningsleden Noren geweest zijn. Slechts één officier (Amundsen) en vijf matrozen op een totaal van 19 bemanningsleden, zijn van Noorse origine. Daarbij moet opgemerkt worden dat één van hen, Wiencke, overboord slaat en verdrinkt nog voor de zuidpoolgebieden bereikt zijn en dat Tollefsen tijdens de overwintering waanzinnig wordt. Aldus is deze matroos van weinig nut voor zijn lotgenoten en vraagt hij integendeel zelfs extra zorg en aandacht. Slechts één bemanningslid, de scheepsarts Frederick A. Cook, heeft een ruime ervaring. Het is Cook die reeds in 1900 de moed heeft om te schrijven: «The first country to complete the outfit of a modern expedition was Belgium. Engeland and Germany now have expeditions in preparation, but the honour of being the first to send a scientific venture, with trained specialists and appropriate equipment to the Antarctic, belongs to Belgium.» Hiermee wordt duidelijk aangetoond hoe belangrijk de Belgische expeditie wel was.

Bij het vertrek uit Antwerpen op 16 augustus 1897 is er nog geen arts aan boord van de «Belgica». Twee kandidaat-artsen laten verstek gaan; een eerste om persoonlijke redenen en een tweede om familiale redenen. Volkomen vrijwillig en onwetend van het feit dat reeds twee collega's afgehaakt hebben, biedt de Amerikaanse arts, Dr. Frederick A. Cook, zijn diensten aan. Met vreugde wordt zijn kandidatuur aanvaard⁸. Deze arts die later één van de meest controversiële figuren in de geschiedenis van de ontdekking van de Noordpool zal worden, is bovendien niet aan zijn proefstuk. In 1891 reeds is hij lid van de «North Greenland expedition» die geleid wordt door Robert E. Peary. Later volgen nog twee reizen. In 1893 vervoegt hij op eigen kosten de bemanning van de «Zeta» en het daaropvolgende jaar vinden we hem aan boord van de «Miranda». Deze laatste tocht kent een ongelukkig einde wanneer het schip vastloopt op een ijsberg. Het is Dr. Cook die in een klein bootje, op een uiterst vijandige Poolzee ongeveer negentig mijl aflegt om hulp te halen⁹.

Cook wordt geboren op 10 juni 1865 in de Catskill Mountains (U.S.A.) waar hij ook opgroeit. Pas later verhuist zijn familie naar New York. Om in het onderhoud van zijn familie te voorzien en meer bepaald om de eigen studies te betalen, moet de jonge Cook hard werken. Hij studeert aan het Colombia College en aan de Medische School. In 1889 promoveert hij er als dokter in de medicijnen. Reeds enkele maanden na het huwelijk sterft zijn jonge vrouw. Na het Belgica-epos vinden we de ietwat rusteloze Cook terug in 1901, deze keer in de Arctica. Hij maakt er deel uit van de expeditie die geleid wordt door Peary en opgezet is met het doel de Noordpool te bereiken. In 1902 blijkt dit echter een mislukking te zijn. Als alpinist slaagt Cook er in 1903 niet in om de Mackinley

⁸ Men kan twijfelen aan de juistheid van deze gegevens vermits reeds in 1894 in de *Editorial of the New-York Journal of Gynaecology and Obstetrics*, 4, 1894, gewijd aan Cook, op p. 289 kan gelezen worden:

«He is engaged at present in organizing an expedition to the Antarctic Circle, to persue investigations where no white man has ever been.»

(Spreekt de Gerlache niet in dezelfde zin?)

⁹ COUCH, N.P. (1954). Doctors Afield-Frederick Albert Cook (1865-1940). *The New England Journal of Medecine*, 255, 10, 475-476.

berg (in Alaska) te beklimmen. In 1906 beweert hij echter dat hij bij een herhaling van dit exploit zijn doel wel bereikt heeft. Later zal uit fotografisch bewijsmateriaal echter blijken dat dit een leugen is. In 1908 wordt het bereiken van de Noordpool opnieuw het doelwit van zijn streven. Nadat hem een voldoende kapitaal ter beschikking is gesteld, vertrekt hij vanuit Annotok, gelegen op een afstand van 920 mijl van zijn doel. Op 520 mijl afstand vervolgt hij zijn weg vergezeld van twee Eskimo's en twee sleden. De beide sleden vervoeren ieder 800 pond bagage. Zij worden getrokken door 26 honden. Cook beweert dat hij op 21 april 1908 de Noordpool bereikt heeft. Op de terugweg krijgt hij eens te meer af te rekenen met onvoorziene en levensgevaarlijke omstandigheden. Zijn expeditie wordt tot overwintering gedwongen. Vanuit zijn basiskamp, waar hij een jaar later op 18 april 1909 terugkeert, zendt hij het volgende bericht naar het observatorium te Brussel: «Reached North Pole 21 april 1908». Daarna barst de bom, want Peary heeft zagezegd de Noordpool bereikt op 6 april 1909 en dat is precies 12 dagen voor Cooks terugkeer in zijn basiskamp. De zaak wordt behandeld in het Congres van de Verenigde Staten en spijs alle tegenstrijdige verklaringen wordt Peary erkend als de definitieve overwinnaar. Nochtans blijven verschillende Poolreizigers geneigd om de overwinning van de Noordpool toe te schrijven aan Cook. Dit is bijvoorbeeld het geval voor Amundsen en voor Thomas F. Hall die dit zelf als zodanig vermeldt in een zeer degelijk gedocumenteerde monografie⁹.

Na dit gebeuren onderneemt Cook nog talrijke reizen als antropoloog, geoloog en promotor van diverse petroleummaatschappijen. Gedurende zijn ambtsvervulling als president van de «Petroleum Producers Association» wordt hij ervan beschuldigd waardelose terreinen te hebben aangekocht. Hij wordt schuldig bevonden en veroordeeld tot een gevangenisstraf van 14 jaar en 9 maand. De aangekochte terreinen leveren ondertussen behoorlijke winsten op. Cook houdt dan ook zijn onschuld staande. Ondanks dit alles wordt hij slechts in 1930 in voorlopige vrijheid gesteld en het duurt nog tot 1940 voor hem gratie verleend wordt. Enkele maanden later bezwijkt hij aan de gevolgen van een embolie of hersentrombose. Het lijkt mogelijk dat de geldschietters van Peary zich nogmaals gewroken hebben...

Dr. Frederick A. Cook beoefent de algemene geneeskunde in Brooklyn, gelegen in de staat New York (Hartstreet 15). In 1900 vermeldt hij zelf het volgende adres: 687 Bushwick Avenue, Borough of Brooklyn. Zijn vroegtijdig weduwschap is waarschijnlijk de beslissende gebeurtenis waardoor hij aangezet wordt om zijn drang naar wetenschappelijke maar tevens ook avontuurlijke ontdekkingsreizen concreet te realiseren. Vooral de beide poolgebieden oefenen een bijzondere aantrekkingskracht uit. Dit geeft hem de gelegenheid om de bevolkingsgroepen van het Hoge Noorden te bestuderen. Cook is een ambitieuze man. Hij houdt er van zichzelf voor te stellen als «surgeon to the Peary Arctic expedition» of nog als «ethnologist of the first Peary North Greenland expedition». Peary beschrijft hem als een man met «unruffled patience and coolness in an emergency».

Als antropoloog en etnoloog interesseert Cook zich vooral voor de Eskimo's. Gedurende zijn reis met de «Belgica» maakt hij kennis met de Ona's die reeds

⁹ COUCH, N.P. (1954). Doctors Afield-Frederick Albert Cook (1865-1940). *The New England Journal of Medicine*, 255, 10, 475-576.

door Darwin genoemd zijn. Deze autochtone bevolkingsgroep van Vuurland is bekend omwille van een opvallend grote gestalte en een gigantische lichaamsbouw die kunstig omhangen wordt met dierenhuiden. Hoewel Cook de Christenen verwijt dat ze deze nomadische jagers systematisch uitroeien aanvaardt hij dit tegelijk als één van de noodzakelijk kwalijke gevolgen van een voortschrijdende beschavingsevolutie. Ook bij de volkerenmoord op de Indianenstammen is dit het gebruikelijke excuus waarmee een eventueel knagend geweten gesust wordt ¹⁰. Cook blijkt een vroom, religieus-voelend man te zijn. Hij verwondert er zich over dat er slechts één enkele Bijbel en geen enkel gebedenboek aan boord van de «Belgica» is. Deze verwondering zal nog toenemen wanneer hij later vaststelt dat de bemanning de zondag in eerste instantie als een rustdag beschouwt en niet als een dag gewijd aan de verering van God ¹¹.

Portret G. Lecointe.

A.S.88.78.6.6. - Antwerpen, Nationaal Scheepvaartmuseum.

Op 5 januari 1894 geeft de scheepsarts een lezing voor «The Brooklyn Gynaecological Society» over het leven van de Eskimo's, dat hijzelf gedurende 18 maanden gedeeld heeft ¹². Naast de beschrijving van het dagelijkse leven zoals wij het vandaag uit de literatuur kennen, bespreekt hij eveneens de fysiologische aspecten die kenmerkend zijn in deze levensgemeenschap.

¹⁰ COOK., F.A., *op. cit.* ⁶, p. 103: «The Indian must vanish before the lead of Christians – such is the mission of modern civilisation».

¹¹ COOK, F.A., *op. cit.* ⁶:

p. 69. «Returning to our present voyage and to the less sentimental, and less brutal, but I fear less religious modern times the *Belgica* has not only no one to fill the chaplain's duties, but, so far as I know, only one Bible (which is kept under cover) and no prayer book. Religion is apparently not one of our missions».

p. 296. «... Sunday is set aside, not as a day of worship, for I have never seen a man on the *Belgica* with a Bible or prayerbook in his hands, but as a time of freedom from usual duties».

¹² COOK, F.A. (1894). Gynaecology and Obstetrics among the Eskimos. *The Brooklyn Medical Journal*, 8, 154-169.

Hoewel de vrouwen, of beter gezegd de meisjes, reeds huwen op de leeftijd van 12 à 13 jaar blijkt dat de menstruatie slechts omstreeks de leeftijd van 19 à 20 jaar op gang komt. Eveneens blijkt dat tijdens de 4 maanden durende poolnacht de menstruatie stopt. De kinderen worden gezoogd tot ze ongeveer 5 à 6 jaar oud zijn. Cook heeft in dit verband ook een persoonlijke visie geformuleerd over de bloedcirculatie in het huidweefsel van de Eskimo¹³. Ter illustratie hiervan is hij tijdens de eerder genoemde lezing in Brooklyn vergezeld van een vijftienjarige Eskimo-jongen die hij ter plaatse door zijn collega's laat onderzoeken. Dit alles levert heel wat discussiestof op waarbij een ganse reeks van vragen gesteld wordt die ook later nog herhaaldelijk aan bod zullen komen in medische kringen (o.m. in 1920 en vooral omstreeks 1930).

Hoe kan men verklaren dat sommige Eskimo-vrouwen in het geheel niet meer menstrueren tijdens de lange zoogtijd van 5 à 6 jaar terwijl er daarentegen ook vrouwen zijn waarbij na ongeveer één jaar de menstruatiecycclus herneemt. Eveneens stelt zich de vraag naar de redenen voor het stoppen van de menstruatie tijdens de vier maanden durende poolnacht en dit terwijl vastgesteld wordt dat sommige vrouwen nochtans bevrucht worden in deze periode. Volgens Cook is dit het gevolg van de werking van een soort overwinteringsmechanisme dat gepaard gaat met een afname van zowel de meest vitale functies als van de libido. Vaak geeft dit zelfs aanleiding tot een chloro-anemie. De terugkeer van de zon is blijkbaar een cruciaal moment in deze toestand. Het merendeel van de bevruchtingen zou plaats grijpen omstreeks «Thanksgiving'sday», de vierde donderdag van november.

Tijdens deze Brooklyn-lezing behandelt Cook ook nog een aantal aanverwante medische topics. Zo bespreekt men een fenomeen dat omstreeks 1894 in de U.S.A. veel ophef maakt in medische kringen, nl. het voorkomen van een verschillend ademhalingsstype bij man en vrouw. Onderzoeksresultaten wijzen uit dat mannen in hoofdzaak abdominaal ademhalingsstype vertonen terwijl vrouwen overwegend een thoracaal ademhalingsstype manifesteren. Inderdaad, volgens het modieuze, vrouwelijke schoonheidsideaal dient de vrouw een uitermate smal middel te hebben. Teneinde deze ideale «wespentaille» te ondersteunen worden de buikcorsetten waanzinnig strak aangespannen.

Een volgende item is het effect van het alcoholgebruik op de lichaamstemperatuur. Dit fenomeen zal Cook trouwens opnieuw onderzoeken tijdens de tocht met de «Belgica». Hij laat er geen twijfel over bestaan dat alcoholische dranken naar zijn mening niet alleen onbruikbaar zijn maar zelfs in hoge mate schadelijke effecten veroorzaken. Hoe kouder het is, hoe minder zelfs het gebruik van alcohol gewenst is¹⁴.

¹³ COOK F.A., *op. cit.*,¹², p. 160: «Their blood supply is very much more liberal than ours, so that one of these Eskimo's is cut, even a very small abrasion will bleed for hours, while if one of the members of the expedition were cut he would hardly bleed at all, because of the extreme cold causes the blood to retreat from the skin. It does not do this with these people; they are so full-blooded that the least excitement causes the blood to flow freely from their mucous membranes».

¹⁴ COOK, F.A., *op. cit.*,¹², p. 166: «I held, as I believe is usually held by medical men, that alcohol is simply a stimulant, that it sends the blood and with it the heat out to the skin where radiation takes place, and would take place much more rapidly under the influence of the stimulant than it would be without it, so that after the stimulant had expended itself it would be impossible to keep warm without another dose of whiskey. Taking this view of the matter, I opposed the use of alcohol...»

Dr. Wilson ¹⁵ zal tijdens de Scott-expeditie wel alcoholische dranken meenemen maar ook hij maakt er met uitzondering van die gevallen waarin een epileptische aanval vastgesteld wordt, slechts uiterst zelden gebruik van.

Tenslotte keert Cook terug naar zijn uitgangspunt, nl. het leven van de Eskimo's. Samen met het vlees van de gedode rendieren wordt ook de maaginhoud van deze dieren gegeten. Waarschijnlijk is deze maaginhoud de enige vegetale substantie in het voedselpakket. Het nuttigen ervan alsook het eten van de lever van zeehonden en walrussen is een middel om scheurbuik te voorkomen. Men kan aannemen dat dit waarschijnlijk empirisch vastgesteld is door de Eskimo's. In dit verband is het wel belangrijk te weten dat op dat ogenblik Szent-Gyorgy het ascorbinezuur of de vitamine C nog niet ontdekt heeft.

Nauwelijks twaalf dagen later, op 16 januari 1894, neemt Cook opnieuw het woord. Ditmaal beklimt hij de tribune van de «New-York Obstetrical Society». Hoewel hij min of meer dezelfde onderwerpen behandelt, heeft hij de inhoud enigszins aangepast aan de ervaringen opgedaan in de vorige voordracht. Zo stelt hij – uitgaande van de vaststelling dat de kleinste huidwonde soms urenlang blijft bloeden – dat Eskimo's een grotere hoeveelheid bloed bezitten ¹⁶. In zijn vorige lezing had hij daaraan toegevoegd dat het natuurlijke fysiologische verdedigingsmechanisme van de blanke verschillend is van dit van de Eskimo. Cook meent dat bij blanken de huidbloedvaten samentrekken wanneer zij blootgesteld worden aan extreem lage temperaturen. Bij de Eskimo's daarentegen zouden de bloedvaten zich bevinden in een laag weefsel dat bijna vloeibaar geworden is (*blubber*). Deze beweringen worden op dat moment blijkbaar door niemand betwist. De verklaring hiervoor dient gezocht te worden in het feit dat op het einde van de 19de eeuw het bloedstollingsmechanisme en de oorzaken van het ontstaan van scheurbuik nog *terra incognita* waren voor de medische wetenschapper ¹⁷.

Statistisch kan men om de vier jaar een geboorte voorzien en dit gebeurt slechts driemaal in een Eskimo-leven. De gemiddelde levensduur is ongeveer 40 jaar, wat trouwens overeenstemt met de gemiddelde Amerikaanse levensverwachting van die tijd. Opnieuw noemt Cook de poolnacht als oorzaak van het ontstaan van een soort van overwinteringsmechanisme dat zich uit in slaperigheid, anorexie, afname van de klierwerking en libido en een verminderde spiertonus. Al deze symptomen zouden ook optreden tijdens een overwintering aan de pool. De normale fysiologische functies herstellen bij de terugkeer van de zon, hetgeen een zekere periodiciteit veroorzaakt die kan vergeleken worden met een soort van bronsttijd.

Cook meent dat het mogelijk is om scheurbuik te voorkomen door de lees- en werkactiviteit van de bemanningsleden te stimuleren. De leden van de Peary-expeditie bleven volgens hem op deze wijze gespaard van die ziekte ¹⁸.

¹⁵ SEAVER, G., *o. cit.* ³, p. 221.

¹⁶ COOK, F.A. (1894). Medical Observations among the Eskimos. *New York Journal of Gynaecology and Obstetrics*, 4, 282-286, p. 283: «The least excitement among these people will cause blood to flow freely from their mucous membranes, and a slight cut will bleed for an hour or two, showing that they are blessed with a superabundance of blood».

¹⁷ COOK, F.A. *op. cit.* ¹², p. 283: «The muscular outlines of the body are nearly obliterated from the fact that they have immediately beneath the skin a layer of blubber or areolar tissue which protect them against extreme cold».

¹⁸ COOK, F.A. *op. cit.* ¹⁰, p. 285: «We ate very little during this absence of the sun and, although feeling sleepy, we did not allow ourselves to sleep more than ten hours each day but occupied ourselves with enforced work and reading. By such measures we avoided scurvy, and after the return of the sun we traveled long distances; yet we did not need any antiscorbutic remedies».

Cooks beweringen worden niet zonder meer aanvaard door zijn collega's. Het optreden van de zogenaamde tijdelijke menopauze, als gevolg van het uitblijven van de menstruatie tijdens de poolnacht, lokt heel wat kritiek uit. Dit fenomeen wordt opnieuw in vraag gesteld in 1923, 1932 en 1938. Reeds in 1923 wordt de wetenschappelijke betrouwbaarheid van Cooks dagboeken door DOVE betwist¹⁹. En vooral na de expedities van de Mount Mackinley en de Noordpool krijgt Cooks geloofwaardigheid een flinke deuk. LLEWELLYN²⁰ kan in 1932 zich nog slechts gedeeltelijk eens verklaren met de uitspraken van Cook. Het stoppen van de menstruatie-cyclus gedurende de poolnacht zou veroorzaakt worden door een insufficiëntie van het gonado - hypophysair systeem tengevolge van een tekort aan vetreserves, dit in tegenstelling tot de echte isothermische overwinteringsmechanismen zoals die bijvoorbeeld optreden bij beren. Bij een zodanige, echte overwintering zijn volgende symptomen waarneembaar: afname van het basaal metabolisme, trage polsslag, oppervlakkige ademhaling gevolgd door slaap, oligurie en poikilothermie. Dit is tevens ook de symptomatologie in geval van dysfunctie van de voorste hypophysekwab. Een deficitaire secretie hiervan gaat gepaard met impotentie bij de man en menstruatieonderbreking bij de vrouw. Verder ontstaat eveneens acromegalie. De samenhang tussen gonaden en hypophyse is duidelijk aantoonbaar. Llewellyn is eveneens de mening toegedaan dat al deze verschijnselen te wijten zijn aan het gebrek aan zonlicht.

In 1938 verklaart WHITAKER²¹ de vaststellingen vanuit een ander gezichtspunt. De Eskimo is onwetend over zijn exacte leeftijd. Het lijkt aanneembaar dat de leeftijd waarop de menstruatie op gang komt bijgevolg niet 19 of 20 jaar is maar wel 15 jaar en vijf maand. Bij een gemengd huwelijk, bijvoorbeeld tussen een blanke man en een autochtone vrouw, wordt geen onderbreking waargenomen noch in de menstruatiecyclus, noch in de libido. Indien deze fenomenen toch waargenomen worden in de iglo's dan is dit wellicht eerder te wijten aan de voedselschaarste die er heerst. Niettegenstaande het aantal bevruchtingen toeneemt in april (het voorjaar) en in december (feestelijkheden) verminderen ze echter gedurende de zomer. In feite is er gedurende de winter maanden meer gelegenheid voor intensief sexueel verkeer. Anderzijds kunnen we veronderstellen dat de overbevolking in de iglo tijdens de winter maanden een zekere sexuele beperking kan betekenen.

Cook zal zich bij de bemanning van de «Belgica» voegen in Rio de Janeiro. Hij is er te gast bij de Belgische «minister» – de ambassadeur –, de Graaf van den Steen de Jehay. Gedurende de overtocht van de U.S.A. naar Brazilië had Cook last van zeeziekte. Ook aan boord van de «Belgica» is dat het geval. Hij is echter niet het enige bemanningslid met dit soort moeilijkheden. Ook Lecointe en nog vele anderen hebben last van zeeziekte. Lecointe beschrijft Cook als «een jonge dertigjarige arts» (Cook is in werkelijkheid op dat moment 32 jaar). Steeds volgens Lecointe heeft hij «een open gezicht en is hij sympathiek te noemen. Cook spreekt in hoofdzaak Engels en een heel klein beetje Duits»²².

Men kan reeds een opvallend verschil vaststellen tussen de Victoriaanse preutsheid van de Belgica-officieren en het verrassend libertijnse gedrag van Cook.

¹⁹ DOVE, G. (1923). Dr. F.A. Cookes Diaries. *British Medical Journal*, 27 January, p. 236.

²⁰ LLEWELLYN, LL. J. (1932). Light and Sexual Periodicity. *Nature*, 129, p. 868.

²¹ WHITAKER, W.L. (1938). The Question of the seasonal sterility among the Eskimos (Discussion). *Science*, 88, 214-215.

²² LECOINTE, G. (1904). *Au Pays des Manchots*. Bruxelles, 368 p.

De afwezigheid van vrouwen valt de nog jonge officieren erg zwaar. Zij organiseren een schoonheidswedstrijd met knipsels van afbeeldingen uit tijdschriften die voor de tijd zeker «gewaagd» kunnen genoemd worden. Tot in het kleinste detail beschrijft Cook deze burlleske «happening» die georganiseerd wordt door een bende sexueel gefrustreerde en onbevredigde mannen die over te veel vrije tijd beschikken. In een ander hoofdstuk beklaat hij zich echter zelf in volgende bewoordingen over de afwezigheid van vrouwen: «and what would we not give for a peep at a pretty woman?». In Rio de Janeiro bewonderde hij onder de bezoekers van het schip twee jonge meisjes en hij had ze best willen kidnappen om zodoende het monotone leven aan boord wat op te vrolijken.

De volgende aanlegplaats is Montevideo. Cook is van mening dat hier de mooiste vrouwen van de wereld te vinden zijn. Montevideo met zijn schaduwrijke lanen afgezoomd door palmen, is voor wat betreft het vrouwelijk schoon «het Parijs van Zuid-Amerika» te noemen. Spijtig genoeg gebruiken de dames er bijzonder veel make-up alsof ze hun natuurlijke vrouwelijke charmes ontoereikend achten.

Bij zijn terugkeer in Puntas Arenas is Cooks aandacht in hoofdzaak gefixeerd op de dames en de gastronomie. Wij vermelden deze feiten – zelfs uitvoerig – omdat ze erg belangrijk zijn en schrill afsteken tegen de memoires van de Gerlache²³ en van Lecoïnte²⁴. Slechts één van beiden vermeldt de «schoonheidswedstrijd» maar verder reppen ze met geen woord over de «vrouwen in het algemeen».

Het is ook in Montevideo dat Cook tot zijn grote vreugde de Italiaanse bacterioloog Dr. I. Sanarelli ontmoet. Deze laatste werkt daar reeds gedurende twee jaar aan het Instituut voor Hygiëne. De man is een rijzende ster in het domein van de bacteriologie. Vooral in Zuid-Amerika is zijn reputatie groeiend. Cook koestert een enorm respect voor deze jonge geleerde die zichzelf beschouwt als de ontdekker van het micro-organisme dat volgens hem de verwekker is van de gele koorts. Helaas zal blijken dat Sanarelli zich vergist heeft en zijn roem stort dan ook ineen. De gele koorts wordt immers niet veroorzaakt door een bacterie maar wel door een virus. De Cubaan C. Finley wist reeds in 1881 dat de besmetting plaats grijpt via de tussenkomst van een mug. Pas in 1901 is Reed in staat dit op experimentele wijze te bewijzen. In 1897 echter is het bestaan van dergelijke virussen nog geheel onbekend.

Cook is diep teleurgesteld wanneer hij de «Belgica» voor het eerst onder ogen krijgt. De «Belgica» is een schip met eerder beperkte afmetingen dat niettemin volgestouwd is met voorraden van een uitstekende kwaliteit; «delicatessen zoals die alleen maar door een Belg kunnen uitgekozen worden». Het gaat om een voedselvoorraad van liefst veertig ton. Een deel hiervan bestaat uit conserven. De Gerlache zelf prijst het keukenbeleid. De eerst aangeworven vrijwilliger chef-kok diende echter vervangen te worden wegens bedrog en insubordinatie. Pikant detail, zijn overhaast aangeworven opvolger had nog nooit voordien een pollepel aangeraakt ... Cook beschrijft een menu waarop aardappelen, prei, asperges en appels voorkomen. Als ontbijt worden pap van maïs en haverhout, gepaneerde maïsvlokken (*hominy*), lekkere vers gebakken broodjes, margarine, marmelade en koffie geserveerd. De porties suiker en melk zijn eerder klein.

²³ DE GERLACHE DE GOMERY, A. (1902). *Quinze mois dans l'Antarctique*. Bruxelles, 303 p.

²⁴ LECOINTE, G. *op. cit.* ²².

Bij het middagmaal worden er telkens verschillende soorten soep, vlees, ingeblikte groenten, aardappelen, deegwaren en een nagerecht of vruchtenpudding opgediend. Het avondmaal bestaat uit vis, kaas en vaak ook de verwerkte etensresten van het middagmaal. Ook beschikt men aan boord over ingeblikte vruchten. De Gerlache zegt van de conserven enkel maar dat ze «uitstekend» zijn. Op goed geluk zijn ze gekocht in Noorwegen en in Denemarken. In die landen beschikt men reeds over heel wat ervaring in verband met de bevoorradings van poolexpedities. Lecointe blijkt minder opgetogen te zijn met de eetmaalen. De «*kjoedbollers*» vallen het meest op. Het gaat om een soort gehaktballen die volgens Amundsen bestaan uit gemalen katten met alles er op en er aan: de pels, de beenderen en zelfs de tanden. Cook noemt deze gehaktballen *kyd-bolla* en zeer betekenisvol voegt hij er aantoe dat het om «gebalsemd vlees» gaat (*embalmed beef*) dat waarschijnlijk afkomstig is van Australisch konijn. Vervolges vermeldt hij de «*kjoedpolsers*» waarmee dezelfde vleessubstantie bedoeld wordt maar hier dan echter in kattedarmen geperst. «*Fricadellers*» zijn een mengsel van de beide vorige specialiteiten: grote «*kjoedbollers*» en «*kjoedpolsers*» maar met dezelfde weezinwekkende smaak. Verder beschikt men ook nog over Deense «*fiskebollers*». Dit zijn eivormige ballen gehakte vis die opgediend worden met een witachtige saus. Zelfs bij hevige poolkoude is het conserveren van voedingswaren een groot probleem. De afschuwelijke vlees- en visgeuren zijn bijzonder hardnekkig zelfs wanneer men een restant ervan vertrappt heeft. De benaming «*kjoedboller*» wordt al vlug de meest gebruikte scheldnaam aan boord van de «*Belgica*». Na de tweede helft van de overwintering worden ze bewaard als reserve-voedsel. Cook beklagt zich ook over het ingeblikte voedsel (vooral het Skandinavische) zij het op een meer gematigde toon dan Lecointe²⁵. Na zes of zeven maanden weigert het menselijk lichaam categorisch de verdere inname van dergelijk geconserveerd voedsel. De jacht op pinguinvlees is dan ook onontbeerlijk, zelfs al bezit het een afschuwelijke olie-achtige smaak. Hetzelfde kan gezegd worden van het zeehondenvlees. Gedurende één van de nachtelijke jachtpartijen ontsnapt Cook op het nippertje aan een dodelijk schot wanneer Lecointe zijn uitgestrekt lichaam verwart met dat van een zeehond.

Uit al deze gegevens kan vastgesteld worden dat men bij het vertrek uit Antwerpen geenszins de bedoeling had om te overwinteren. Een in het ijs vastgevroren scheepsruimte is beslist geen ideale bewaarplaats voor aardappelen. Evenmin is er een middel aan boord tegen scheurbuik hoewel het drinken van citroen- of limoensap reeds algemeen bekend is vanaf de tweede helft van de 19de eeuw²⁷. Noch Cook, noch Lecointe of de Gerlache vermelden één van beide vruchten in hun geschriften. Nochtans worden in Montevideo massa's verse vruchten en groenten zoals aardbeien, kersen, appels, sla, radijzen, erwten, bonen, artisjokken en nieuwe aardappelen aan boord gebracht. Deze produkten kunnen echter niet lang bewaard worden. Er wordt eveneens vlees, gevogelte (bv. kalkoen) en

²⁵ COOK, F.A. *op. cit.* ^o, p. 233: «Some prove by a plausible argument that they (the meat and fish) are the refuse of the packing-house, defibrinated, bleached, ground and compressed. Others insist that useless dogs, cats, and what not, have been utilised. All traces by which one might discover the composition have been removed; even the odour of the fish has been destroyed in the fish balls».

²⁶ COOK, F.A., *op. cit.* ^o, p. 234: «The penguin, as an animal, seems to be made up an equal proportion of mammal, fish and fowl. if it is possible to imagine a piece of beef, an odoriferous codfish, and a canvasback duck, roasted in a pot, with blood and cod-liver oil for sauce, the illustration will be complete».

²⁷ TICKNER, F.J. & MEDVEI, V.C. (1958). Scrury and the health of European Crews in the Indian Ocean in the seventeenth century. *Medical History*, 2, 36-46.

vis ingeslagen. In latijns-Amerika is boter onvindbaar. Er wordt dus veel aandacht geschonken aan een vervangmiddel dat daar *dulce de leche* wordt genoemd. Met het oog op een eventuele latere invoer ervan in Noord-Amerika onderzoekt Cook het bijzonder nauwkeurig. De weke pasta heeft dezelfde consistentie als van reuzel. Bij normale temperatuur vertoont ze een stro-gele kleur en een opvallende geur. Het produkt is verpakt in metalen dozen en wordt bereid met volgende grondstoffen: gecondenseerde melk, rietsuiker en merg afkomstig uit de pijpbeenderen van runderen.

De Argentijnse regering biedt de expeditie belangrijke geschenken aan in de havens van Lapataia, Ushuaia en Harbourton bestaande uit steenkool en proviand. In deze koude en onherbergzame havensteden van Vuurland is er maar weinig kans om verse groenten en fruit aan te treffen. De voedselvoorraad bestaat voor het overgrote deel uit rundsvlees. Het schip kan maximaal 160 ton steenkool vervoeren. Eén vierde daarvan is bestemd voor de verwarming van de leefruimte. In Vuurland bestudeert Cook de Ona-indianen. In zijn memoires treft men hierover slechts weinig relevants aan. De antropologische gegevens en de informatie over het gebruikte vocabularium zouden op een later tijdstip apart uitgegeven worden ²⁸.

Ook tijdens de overtocht naar Kaap Hoorn wordt Cook nogmaals slachtoffer van de zeeziekte. Zelfs de meest geharde zeelui aan boord van de «Belgica» blijven niet gespaard; ook de Gerlache en Lecointe krijgen te kampen met deze ziekte. Lecointe lijdt hier aan tijdens elke grote overtocht. Na de officieren worden ook de matrozen ermee geplaagd wat Cook doet opmerken dat «intellectuelen blijkbaar sneller zeeziek worden». Een magere troost! ²⁹.

Op het eerste gezicht lijkt de algemene gezondheidstoestand van de bemanning bevredigend te zijn. Met uitzondering van Tollefsen die meer dan 30 jaar oud is, zijn de meeste bemanningsleden nog vrij jonge mensen. Ook de kok is reeds 29 jaar maar verder schommelt voor de overige bemanningsleden de leeftijd tussen 17 en 25 jaar. Van de officieren en wetenschappers aan boord is Henri Somers als 34-jarige de oudste. De Gerlache zelf is 31 jaar. Wanneer de eerste mecaniciens, Henri Somers, de oudste officier is dan is zijn secundant, Max Van Rysselberghe als 19-jarige de jongste officier aan boord. De Noor Johan Koren is pas 17 jaar oud waarmee hij de benjamin aan boord is. Vermelden we nog dat Amundsen op dat moment 25 jaar is. De officieren weten dat Danco (27 jaar) een zwakke gezondheid heeft. Samen met de Gerlache neemt hij deel aan de voorbereidende stage in Noorwegen en ondanks het ongunstige medische advies dat hij toch deelnemen aan de expeditie. Volgens de Gerlache heeft hij «een teer gestel en een zwakke borst». Danco is één van diegenen die zijn geboorteland niet meer zal terugzien. Het lijkt ook evident dat Cook niet de bedoeling had zich te verdiepen in onbelangrijke medische futuliteiten ³⁰.

²⁸ Het is ons niet bekend of de «Diaries» van Dr. F.A. Cook al dan niet teruggevonden zijn. Zijn fotografisch materiaal bevindt zich in het Scott Polar Research Institute zoals door DOVE gemeld wordt ¹⁹. Reeds in 1923 heeft deze auteur getracht de vermelde dagboeken terug te vinden.

²⁹ COOK, F.A., *op. cit.* ⁶, p. 66.

³⁰ LECOINTE, G., *op. cit.* ²², p. 233 doet Cook het volgende zeggen: «Si vous étiez à New-York mon client payant, je vous donnerais un médicament; mais ici ce n'est pas la peine: vous guérirez aussi bien sans cela!»

Nog voor het pakijns bereikt wordt, doet zich een tragisch ongeluk voor. Op 22 januari 1898 woedt er een hevige storm. De matroos August Wiencke maakt een spuigat vrij. Wanneer hij zich daarbij te ver overboord buigt, stort hij in de ijskoude en bijzonder woelige zee. Hij stoot een kreet uit die door merg en been gaat. Cook werpt een reddingslijn uit en slaagt er in om de ongelukkige op gelijke hoogte te brengen met de achtersteven. Het is echter onmogelijk om een reddingsloep uit te zetten. Lecointe, vastgebonden aan een tros, laat zich tot vlakbij het slachtoffer afzakken zodat deze kan aanklappen. Door het slingeren van de tros verdwijnt de moedige officier eveneens onder water. Half verdronken wordt hij even later aan boord gehesen. Tijdens de voorbereidselen voor een nieuwe reddingspoging lost Wiencke helaas de reddingslijn en verdwijnt voor altijd in de golven. Het lijkt waarschijnlijk dat hij vooraf het bewustzijn verloren heeft tengevolge van de ijzige koude en de snelle uitputting die daarvan een rechtstreeks gevolg is ³¹.

Officieel is de overwintering niet voorzien. Met de bemanningsleden zijn vooraf geen afspraken gemaakt en evenmin is er een kleiner schip aan boord voor het geval de «Belgica» vernietigd zou worden door de druk van het pakijns. Toch is het mogelijk en denkbaar dat de Gerlache vanaf het begin de overwintering als een verborgen doelstelling voor ogen heeft gehad want op het moment dat de overwintering door de Gerlache wordt voorgesteld wordt dit door de bemanning bestreden. Zij koesteren blijkbaar het vaste voornemen de winter door te brengen in Buenos Aires terwijl Cook en Racovitza zouden achterblijven in Ushuaia om antropologische en biologische onderwerpen te bestuderen. Hoewel de expeditie zeker niet opgezet is met het doel de Zuidpool te bereiken, is de Gerlache toch de mening toegedaan dat het zijn plicht is om met zijn schip als eerste zo dicht mogelijk dit punt te bereiken. Op dat ogenblik is de zuidpoolzomer reeds te ver gevorderd en het schip wordt door het pakijns gegrepen op ongeveer 1100 mijl van de Zuidpool (71°22 breedtegraad, 84°55 lengtegraad) om er slechts 13 maanden later terug uit los te raken.

Cooks boek is eigenlijk meer een enthousiast reisverhaal. Het brengt ons een rijkelijke beschrijving van een landschap dat nochtans eerder arm aan kleuren is. Uitzondering hierop vormen natuurlijk enkele meteorologische fenomenen zoals de gloed van het maanlicht en de astrale ochtendschemering. Het aantal medische aantekeningen van Cook is beduidend lager dan deze van Lecointe, maar daartegenover staat dat ze voor wat betreft hun techniciteit en wetenschappelijke verwoording kwalitatief van een hoger niveau zijn.

Tot 1 mei 1898 verloopt alles goed. Buiten enkele banale kwaaltjes zoals nevralgieën, reumatische pijnen en een aantal kleinere letsels (kneuzingen, snijwonden en verstuikingen) wordt niets ernstigs gesignaleerd. De bemanningsleden doen een eerste grote en belangrijke ervaring op: bij hevige koude bevriest de huid bijzonder snel wanneer zij met metaal in aanraking komt. Zelfs de spijkers van de schoenzolen veroorzaken moeilijkheden. Zo ook blijkt dat het kijkgat van de meetinstrumenten de oogkassen doet bevriezen. De timmerman-matroos kan niet de spijkers tussen de lippen houden: onmiddellijk veroorzaakt dit letsels vergelijkbaar met ernstige brandwonden aan de lippen en de tong. Als gevolg van deze vaststelling worden voortaan de metalen voorwerpen omwikkeld met

³¹ DE GERLACHE, *op. cit.* ²³, p. 112; COOK, F.A., *op. cit.* ⁶, p. 127.

linnen om te beletten dat direct contact ontstaat met de blote huid. Cook vermeldt geen enkel geval van volledige bevroering. Gedurende de Scott-expeditie zal dit wel voorkomen. Wilson behandelt daar de bevroren lichaamsdelen door uitermate voorzichtig en progressief de lichaamstemperatuur te doen stijgen³².

Een andere belangrijke ervaring blijkt het dragen van een donkere bril met berookte glazen te zijn (*goggles*), bedoeld om sneeuwblindheid te voorkomen waarvan enkele bemanningsleden reeds de eerste symptomen vertonen. De expeditieleden van Scott krijgen hiermee ook te kampen. Vooral Dr. Wilson die vaak natuurschetsen maakt zonder daarbij de ogen te beschermen is het belangrijkste slachtoffer. De aandoening wordt verholpen door het indruppelen van een oplossing van cocaïne met ijs en een oplossing op basis van zink³³.

Op 16 mei 1898 treedt op het middaguur de poolnacht in die 70 dagen zal duren. Ondertussen heeft Cook de bemanningsleden onderworpen aan periodieke medische onderzoeken: temperatuurmeting in de mond, gewicht, polsslslag, onderzoek van de lippen en het mondslimvlies, de tanden. Ook de ogen worden onderzocht door omslaan van het bovenste ooglid. Lecointe vermeldt dat de dokter na elk onderzoek gewetensvol elk gegeven noteert. Van de Gerlache vernemen we dat op 21 juni 1898 het gemiddelde lichaamsgewicht bij de matrozen 70,295 kg bedraagt en bij de officieren 70,291 kg. Nochtans zal de hier beschreven gezondheidstoestand van de diverse bemanningsleden op zeer korte tijd slechter worden. Eerst manifesteert zich een afkeer voor ingeblikt voedsel. Cook vermeldt dat alleen de niet-gemalen vleessoorten nog verdragen worden. Dit geldt voor hesp, spek, gedroogd vlees en corned-beef. Verder is dit ook het geval voor ingeblikt fruit en ingeblikte groenten zoals erwten, maïs en tomaten. Jammer genoeg zijn de voorraden hiervan erg beperkt. Terzelfdertijd wordt een algemene adynamie vastgesteld samen met nerveuze depressies, slaperigheid of het tegengestelde, slapeloosheid, duizeligheid en hoofdpijn. Bij het klinisch onderzoek worden volgende symptomen vastgesteld: een zwakke polsslslag die bij de minste inspanning vaak op onregelmatige wijze versnelt tot 130 à 140 slagen per minuut, een oppervlakkige hartslag, een weinig dyspnee, een groengele vale huidskleur, ontkleuring van het slijmvlies, gezwollen ogen en enkels, weinig tonus in het spierweefsel. Het haar groeit vlugger en de huid vertoont de neiging om over de nagels heen te groeien³⁴. MOUNTFIELD³⁵ meent dat deze symptomen te wijten zijn aan een vitamine tekort en verder ook een psychologische oorsprong hebben, nl. de angst voor de poolnacht. Het merendeel van de ontdekkingsreizigers beschrijft deze ervaring nochtans helemaal niet als afschrikwekkend. Niettemin kunnen natuurlijk de fysiologische verschijnselen niet verwaarloosd worden. Er ontstaat zelfs een anemie-syndroom. Cook noemt het «*polar anaemia*» en «*chloro-anaemia*». De oorzaak hiervoor zoekt hij in het ontbreken van zonlicht.

De goed gezonde bemanningsleden beschikken voorlopig nog over voldoende weerstand. Maar de gezeondheidstoestand van Emile Danco, geo-fysicus, neemt zienderogen af. Hij lijdt aan een beschadiging van de hartkleppen, die waarschijnlijk van het mitrale type is. Deze diagnose is enigszins speculatief want Cook

³² SEAYER, G., *op. cit.*³, p. 94.

³³ SEAYER, G., *op. cit.*³, p. 111.

³⁴ COOK, F.A., *op. cit.*⁶, p. 291.

³⁵ MOUNTFIELD, D., *op. cit.*¹.

zelf bespreekt de differentiële diagnose niet. De ziekte resulteert in een toestand van albuminurie en dyspnee, maar zonder longoedeem. Op 5 juni 1898 verlicht Cook enigszins de doodstrijd door het toedienen van enkele morfine-injecties. Ook bij de Scott-expeditie treffen we enkele leden aan met een zwakkere gezondheidstoestand. Dr. Wilson zelf lijdt aan de gevolgen van een genezen longtuberculose en zijn vriend Shackleton lijdt aanvankelijk aan een cardio-pulmonaire insufficiëntie ³⁶.

Op het moment waarop nog maar amper één derde van de lange poolnacht voorbij is, blijkt de gezondheidstoestand in het algemeen van dag tot dag slechter te worden. Lecoïnte noteert het volgende in zijn dagboek: «30 juni 1898. Arcowski is ziek. Hij heeft een zwakke polsslagen en is bijzonder nerveus. Hetzelfde geldt voor de Gerlache. Knudsen heeft gezwollen enkels, de polsslagen van Melaerts loopt op tot 150 slagen per minuut en de toestand van Cook en Racovitz is al evenmin schitterend te noemen». Op 9 juli 1898 beschrijft Lecoïnte zijn eigen slechte conditie. Reeds enige dagen heeft hij pijn in de benen. Dit gaat gepaard met een zwelling ter hoogte van de enkels en bovendien heeft hij een zwaar gevoel in het hoofd en bonzende slapen. Zijn linkerhand zwelt en hij stelt bij zichzelf het begin vast van een verdoofd, verlamd gevoel zoals voorkomt bij het type van parese der extremiteiten ³⁷. Op 12 juli 1898 beschrijft Cook op dezelfde wijze de gezondheidstoestand van zijn dappere vriend Lecoïnte, die hij erg bewondert omdat hij in de bijtende koude het grootste deel van het werk op zich neemt en dit ten koste van bevroren oren en vingers, verstijfde voeten en een polsslagen die nu erg onregelmatig wordt. Cook vreest het ergste.

De arts meent dat twee verschillende factoren aan de basis liggen van deze ziekteverschijnselen. In de eerste plaats zou het gaan om een deficitair element – nog onbekend in die tijd – als gevolg van een voedseldieet van hoofdzakelijk ingeblikt voedsel. Dit schijnt zich vooral te concretiseren in de consumptie van ongelooflijk grote hoeveelheden van bepaalde voedselproducten zoals o.m. margarine ³⁸. Hij geeft Lecoïnte de raad om vooral vlees van pinguïns en zeehonden te eten, hoewel zij dat allen verafschuwen. Hoewel noch Amundsen, noch de andere Noren hiervan melding maken, weten we dat de man die later als eerste de Zuidpool zal bereiken, zich gevoed heeft met het rauwe vlees van deze dieren. Lecoïnte overwint zijn weerzin en blijkt ook korte tijd nadien weer aan krachten te winnen. Als tweede oorzaak vermeldt Cook het ontbrekende zonlicht. Hij verplicht zijn patiënten zich bloot te stellen aan een «ersatz-licht». Elk van hen dient dagelijks een vol uur door te brengen voor een geopende, brandende kachel. Men noemt dit het zogenaamde «baking-process». De administratie van preparaten op basis van ijzer en arsenicum hebben geen effect en het beste hartstimulerend middel blijkt strychnine te zijn. Op een zeer galenische wijze stelt hij een dieet samen: alleen melk, rietsuiker en in margarine gebakken pinguïn- en zeehondenvlees zijn nog toegestaan. Ondanks alle goede zorgen is naarmate het einde van de poolnacht nadert, de psychische toestand van de bemanning niet verbeterd. Op 7 augustus 1898 wordt één bemanningslid plots stom en doof. Deze aandoening is duidelijk van hysterische aard zoals inderdaad

³⁶ SEAVER, G., *op. cit.* ³, p. 105 en 114.

³⁷ LECOÏNTE, G., *op. cit.* ²², p. 255.

³⁸ COOK, F.A., *op. cit.* ⁶, p. 306: «We eat an amount of fat, however that would surprise most people; fat pork, fatty meats, the pure oil of bacon and tremendous quantities of oleomargarine, are consumed with apparent relish».

ook zal blijken wanneer op 11 augustus zij even spontaan weer verdwijnt. Ondertussen wordt maar weinig verbetering vastgesteld in de fysische conditie. Het tegendeel is eerder waar. Op 8 augustus 1898 hebben Johansen en Knudsen erg gezwollen benen. De polsslagen is onregelmatig en loopt op tot 150 slagen per minuut. Bij Arctowski daarentegen blijkt de polsslagen terug te lopen tot slechts 48 slagen per minuut. De Gerlache zelf lijdt aan stekende hoofdpijnen, vooral ter hoogte van de slapen. En hoewel op 20 september 1898 de winternacht eindelijk voorbij is, krijgt de commandant opnieuw af te rekenen met hevige aanvallen van hoofdpijn. De gehele bemanning is aangetast door een toenemende bloedarmoede. Dufour, Knudsen, Melaerts en Van Rysselberghe vertonen daarenboven ernstige hartstoornissen.

Een maand later worden de Gerlache en Cook ingelicht over het feit dat Melaerts en Michotte ernstige symptomen van scheurbuik vertonen. Een twaalfal dagen later is dit eveneens het geval bij de Gerlache zelf³⁹. Maar uiteindelijk doet het effect van de naderende zomer zich toch gevoelen en langzaam verbetert de algemene gezondheidstoestand. Leveren de nu opnieuw naar het zuiden trekkende dieren wellicht ook een grotere jachtbuit op?

In de loop van de maand september 1898 vertoont één van de Noorse matrozen, Adam Tollefsen, de eerste symptomen van een psychische ziekte. Wanneer het ijs de romp van het schip omknelt ontstaat een hevig krakend geluid waardoor Tollefsen gegrepen wordt door een panische angst. De man zoekt de eenzaamheid en isoleert zich steeds meer van de rest van de bemanning. Vanaf het begin van de maand november 1898 manifesteert hij een achtervolgingswaan die bestaat uit een rotsvast geloof dat men hem wil vermoorden. Hij poogt zich te verbergen en is er van overtuigd dat het woord «chose» ook «doden» betekent⁴⁰. Na de terugkeer in Puntas Arenas vlucht hij geregeld het oerwoud in maar toch keert hij regelmatig terug naar het schip. Amundsen zal zijn landgenoot naar Noorwegen begeleiden. Johanson, een andere Noor, wordt gedurende een expeditie in de Cordillera van de Andes eveneens ziek. Hierover vinden we echter verder geen gegevens meer.

Uiteindelijk stelt zich de vraag aan welke ziekte de bemanningsleden geleden hebben tijdens de periode van overwintering. Met zekerheid gaat het hier om een anemie die veroorzaakt wordt door een tekort aan ijzer. Hoe kan dan verklaard worden dat er geen respons was bij behandeling op basis van ijzer en arsenicum? Later zal Lecointe verklaren dat er een begin van scheurbuik werd vastgesteld, vooral bij commandant de Gerlache, bij de keukenchef Michotte en bij de derde luitenant Melaerts. Vooral de eerste twee schijnen hardnekkig geweigerd te hebben pinguïnvlees te eten. Cook daarentegen vermeldt in zijn geschriften deze beginnende symptomen van scheurbuik niet. Twijfelde hij wellicht aan zijn oorspronkelijke diagnose? Het is mogelijk. De symptomen van scheurbuik waren reeds meermaals als volgt beschreven in oudere scheepsjournaals van de lange omvaart: gezwollen en bloedende enkels, pijn in de benen,

³⁹ LECOINTE, G., *op. cit.*²², p. 293.

⁴⁰ *ibidem* p. 294: «... devient absolument inconscient; ne parle plus, roule des yeux dans le vague, ... seule besogne, racler des peaux de phoque; au bout de dix minutes, il tambourine sur la peau avec son racloir, regardant d'un air effaré dans la direction des hummocks de pression... on passe près de lui, il frémit et courbe instinctivement la tête comme pour recevoir le coup de grâce».

gezwollen gewrichten, gastro-intestinale bloedingen, asthenie en tandverlies⁴¹. Geen enkele van deze opgesomde symptomen manifesteerde zich blijkbaar bij de Gerlache, Lecointe of Cook. Het gebrek aan proteïnen en het ziektebeeld zoals het hongeroedeem vallen buiten beschouwing, zelfs in die gevallen waar bij een aantal zieken ook oedeem aan de enkels gerapporteerd wordt. Vermits de zieken blijkbaar niet reageren op het toedienen van ijzer, twijfelt Cook aan de diagnose van anemie tengevolge van ijzertekort. Cook wist helemaal niets af van de werking van de vitamine C, het ascorbinezuur dat instaat voor het omzetten van de niet-oplosbare ferri-vorm van het ijzer tot de oplosbare ferro-vorm, nodig voor de synthese van het hemoglobine⁴². Het gaat hier dus wel degelijk om een vorm van beginnend scheurbuik die gedeeltelijk opgevangen wordt door het eten van vers vlees. De Eskimo's verhelpen dit euvel in hoofdzaak door het eten van lever en maaginhouden van gedode rendieren. Wanneer in dit stadium van scheurbuik de bloedingen achterwege blijven, betekent dit alleen maar dat het tekort aan vitamine C nog niet volledig is. De ziekte bevindt zich dan nog maar in een beginstadium en wordt vooral gekenmerkt door een intens gevoel van vermoeidheid, een lage bloeddruk met als nevenverschijnsel het onvermogen tot ijzer-opname door het bloed. Dit alles resulteert dan in een toestand van ferriproeve-anemie. HODGES⁴³ en zijn medewerkers zijn er in geslaagd om deze ziekte op experimentele wijze op te wekken bij vrijwillige proefpersonen. De eerste symptomen verschijnen omstreeks de 42ste dag. Het ziektebeeld is volledig tussen de 84ste en de 97ste dag. Ondanks het feit dat de ziekte vrij gemakkelijk kan behandeld worden met een dieet rijk aan vitamine C, heeft scheurbuik tijdens de eerste grote zee-reizen meestal een fatale afloop gekend. Op een totaal van 160 bemanningsleden verloor Vasco de Gama er meer dan de helft (100) aan scheurbuik.

Het was James Lind, geboren in 1716 in Edinburg, die reeds in 1747 een aantal experimenten uitvoerde om deze ziekte te overwinnen. Hij deelde twaalf scheurbuiklijders op in zes groepjes van elk twee zieken. Naast het gebruikelijke dieet diende hij een aantal producten toe waaraan geneeskrachtige eigenschappen werden toegeschreven. Zo kregen de verschillende groepjes zieken respectievelijk het volgende aangeboden: cider, een elixier op basis van zwavel, azijn, zee-water, citrusvruchten (sinaasappelen en citroenen) en tenslotte mosterd en look. Alleen het eten van de citrusvruchten had een spoedig en gunstig resultaat tot gevolg hoewel ook het drinken van cider de gezondheidstoestand verbeterde. Deze observaties werden reeds in 1753 door Lind gepubliceerd onder de titel «*Treatise of the Scurvy*». Het duurde echter tot 1795, één jaar na het overlijden van Lind, vooraleer de Britse Admiraliteit besloot deze geschriften grondig te bestuderen⁴³.

⁴¹ MAAT, G.J.R. (1982). Scurvy in Dutch Whalers buried at Spitsbergen. *Proceedings of the Paleopathology Association, 4th European Meeting, Middelburg/Antwerpen*, 82-93: «... swollen, bleeding gums, pain in the legs and swollen joints; cutaneous hemorrhages, sometimes related to trauma; gripe; the spitting of blood and gastrointestinal bleeding; loss of strenght; loss of teeth.» MAAT geeft een opmerkelijk overzicht van de paleopathologische letsels waarvan de subperiostale bloeditstoringen vooral ter hoogte van de scheenbenen en daarnaast eveneens ter hoogte van de tandwortel-uiteinden het meest karakteristiek zijn.

⁴² EL-NAJJAR, M. (1977). In: Porotic Hyperostosis: An Inquiry. *Paleopathology Association*, 2, 1977, 40 pp.: «Ascorbic acid facilitates the reduction of ferric iron to the more easily absorbed ferrous form, and therefore ascorbutism (scurvy) further decreases iron absorption. Steinbock, R. Ted. (1976), *Paleopathological diagnosis and interpretation*, Springfield, 423 p.»

⁴³ MILTON-THOMPSON, G.J. (1973). The changing character of the sailer's diet and its influence on disease. *Symposium national maritime museum*, London, 20-27, p. 22.

dat gebakken pinguinlever samen met zeehondenniertjes een ware delicatessen zijn. Daarentegen bevestigt ook hij dat de in pinguinvet gebakken zeehondelever een weerzinwekkende smaak heeft.

Zoals wij reeds eerder vaststelden, blijkt vandaag de Belgica-expeditie nog slechts het statuut van een «fait-divers» te krijgen in het historische gevecht voor de overwinning van de Zuidpool. De Noor, Amundsen, bereikt de Zuidpool (14.12.1911) (met slechts een voorsprong van een maand op Scott (17.1.1912) en zijn vier metgezellen die op de terugweg omkomen van honger en uitputting.

Deze beroemde Noor was aan boord van de «Belgica». De Gerlache heeft beslist nooit kunnen voorzien dat zijn expeditie een leerschool zou zijn voor de ultieme overwinnaar, leerschool die hijzelf nooit kon hebben. Het is precies daarin dat het belang van deze eerste overwintering van de Gerlache moet gezocht worden. Zijn prestatie is er beslist niet minder groot om.

Dr. Med. PAUL A. JANSSENS